

В. ДОРОШЕВИЧ.

КАЗКИ СХОДУ.

Переклад з російської—
М. СЕЛЕГІЯ.

Видавництво „ЧОРНОМОР“.
КАМ'ЯНЕЦЬ н|П.—ОДЕСА.
1923.

—о ДРУКОВАНО 1000 ПРИМІРНИКІВ о—

Друкарня Вид

Ш.
гва „ЧОРНОМОР“.
13.

Смійтеся, щоби не плакати.

В. Дорошевич.

Казка про Казку.

* * *

Одного разу надоумилася Правда пройти до паляцу.

До паляцу самого Гаруна-аль-Рашида.

Алах акбар! Створивши жінчину, створив Ти фантазію.

— А чому-б то й ні? Сила гурій у раю в Пророка, сила красунь у земному раю—в гаремі халіфа. В пророкових садах не була-б я гіршою з гурій, серед жінок падишаха я, можливо, була-б першою з жінок, і серед одалісок—першою з його одалісок. Де коралі від моїх уст ясніші, й дихання їх—як полудня воздух? Мої ноги стрункі, й як дві лілеї—перси мої, лілеї, на яких виступили плямочки кровяні.

Щасливий той, що схилить голівку на перси мої. Чудові сни побачить він.

Як місяць у перший день повні своєї, ясне чоло моє. Як діаманти чорні горять очі мої й той, що в хвилину пристрасти близько-близенько загляне в них, який-би вельможний не був він!—побачить себе в них маленьким, таким маленьким, що засміється. Алах створив мене в хвилину радості й уся я пісня своєму Творцеві.

Пішла.

Вбрана тільки у свою красу.

На порозі паляцу її з жахом зупинив вартовий.

—Що хочеш ти тут, жінчино, що забула одягнути не тільки чадру?

—Я бачити хочу того, що осяяний славою й могутністю—султана Гаруна-аль-Рашида, падишаха й халіфа, нашого великого Володаря. Хай буде один Алах всевладний на землі!..

—Хай буде в усьому воля Алахова. Імя твоє як? Безсоромна?

—Імя моє: Правда. На тебе, вояче, не гніваюся. Правду часто вважають безсоромністю так само, як брехню за сором.

Іди, зголоси про мене.

В паляці халіфа всі схвилювалися, коли довідались, що прийшла Правда.

—Поява її часто віщує далеку дорогу багатом!—у задумі сказав великий визір Джіафар.

І всі визіри відчули загрозу.

—Але вона жінчина!—додав Джіафар: ведеться в нас, що справу всяку провадить той, хто в ній усіх менше тямить.

І тому за жінчинами наглядають євнухи.

Він звернувся до великого євнуха.

Євнуха, що стоїть на сторожі спокою, чести й щастя падишаха.

І сказав йому:

—Величний євнуху! Он там прийшла жінчина, що покладається на свою красу. Геть її. Од-

наче вважай, що чиниш це в паляці. Віддали її по-шляхетному. Щоби було це ввічливо й чемно.

Великий євнух вийшов на ганок і мертвими очима поглянув на нагу жінчину.

Ти хочеш видіти халіфа?

Але халіфові не личить бачити тебе у такій подобі.

— Чому?

— В образі такому зявляються на світ. У такому образі відходять з нього...

Але не можна в такому вигляді ходити по цьому світові.

— Правда лише тоді красна, коли всна голісінька правда!

— Твої слова правдиві, як закон. Але падишах вище над закон... І падишах тебе такою не побачить!

— Мене Алах створив такою!

Стережись, євнуху, осуджувати чи ганити. Осуд був-би божевіллям, огуда—зухвальством.

— Я не зважуся осуджувати або ганити те, що створено Алахом.

Але Алах нам дав картоплю сирю. Одначе перед тим, як їсти, її треба варити. Алах створив мясо барашка наповненим кровю. Але шоб їсти мясо барашка, його треба перше смажити. Алах подав нам рижу твердого, як кістка. І шоб вживати, люде риж варять і заправляють його шафраном. Як би виглядало, коли-б люде їли сирю картоплю, сире бараняче мясо й гризли сирий риж, приказуючи:— «Такими ство-

рив їх Алах!» — Так і жінщини. Раніш ніж стати роздягнутою, вона мусить одягнутися.

— Картопля, баранина, риж! — з обуренням вигукнула Правда, — а яблука, а груші, а пахучі дині? Їх теж, євнуху, перше ніж їсти потрібно варити?

Євнух усміхнувся так, як усміхаються євнухи й жаби.

— З дині зрізують скоринку. З яблук і груш здимають шкіру. Коли тобі бажано, щоби ми вчинили те саме з тобою....

Правда похапливо зникла.

— З ким ти балакав сьогодні ранком коло брами паляцу й, здається, балакав суворо? — спетав Гарун-аль-Рашид охоронця свого спокою, чести й щастя, — і з приводу чого була в паляці така кологнеча?

— Якась жінщина, безсоромна до того, що бажав ходити так, як створив її Алах, хотіла тебе бачити! — відповів великий євнух.

— Біль породжує страх, а страх родить сором! — сказав халіф: — як що ця жінщина безсоромна, поставтеся до неї так, як велить закон!

— Ми вволюємо твою волю, перше ніж вона виголошена! — сказав великий визір Джіафар і поцілував землю у ніг Володаря: — з жінщиною так і зроблено.

І султан, ласкаво дивлячись на нього, мовив:

— Алах акбар!

Алах акбар! Створивши жінчину, Ти створив упертість.

Правді запало в голову побувати в паляці.
В паляці самого Гаруна-аль-Рашида.

Правда одягнула власяницю, підперезалась мотузком, взяла в руку костура й знову прийшла до паляцу.

—Я—Докір!—вартовому гостро сказала вона:—

—Іменем Алаха я вимагаю пустити мене до халіфа.

І вартовий, охоплений жахом,—вартові завжди у страхоті, коли до паляцу халіфа наближається хтось сторонній,—перестрашений побіг до великого визіра.

—Знову та жінщина!—дскладав він:— вона покрилась власяницею й Докором себе величає. Але по очах її я побачив, що вона—Правда.

Визіри всі схвилювалися.

Яка неповага султанові—йти проти нашої волі!

І Джіафар говорив:

—Докір? Це вже торкається, великого муфтія.

Закликав великого муфтія і вклонився йому:

Хай спасе нас твоя праведність!

Учини ти побожно й по-шляхетному.

Великий визір вийшов до жінщини, вклонився їй і сказав:

—Ти—Докір? Хай усякий крик Твій благословений буде на землі.

Коли муедзін з минарету проспівав славу Алахові, й правовірні зберуться в мечеті для молитви—прийди.

Орнаментоване різьбою й перльомутом хріс-

ло шейка з уклоном я подаю тобі. Докоряй правозірним!

Твоє місце в мечеті.

—Я хочу бачити халіфа!

—Дитино, моя! Держава—це дерево могутнє, коріння котрого глибоко в землю ввійшло. Нарід—це листя, що вкриває дерево й падишах—це квітка, що на цьому дереві цвіте. І коріння, й дерево, й листя—все для того, щоби бучно ця квітка цвіла.

І пахтіла й прикрашувала дерево. Так утворив Алах! Так хоче Алах! Твої слова, слова Виявлення, іста цілюща вода. Хай буде благословенна всяка краплина цієї води!

Але деж-то видано, дитино, щоби поливали на квітку. Поливай коріння, щоби квітка буйніше цвіла. Поливай коріння, дитино моя. Іди зв'дси зі спокоем, твоє місце в мечеті.

Серед простих правозірних. Там докоряй і навчай.

Правда пішла від ласкового й лагідного муфтія. Їй очі, від злости, налились сльозами.

А Гарун-аль-Рашид запитав у той день:

Сьогодні ранком коло брами палацу ти з кимсь розмовляв, великий муфтію, й розмовляв лагідно, ласкаво, як завжди, а в цей час в палаці чомусь-то трізога була. Чому?

Муфтії поцілював землю у ніг падишаха й відповів:

—Всі турбувались, а я говорив лагідно й ласкаво тому, що це була навіжена. Вона

прийшла у власяниці й хотіла, щоб ти теж ходив у власяниці. Чудно й казати! Володарем бути Богдаду й Дамаску, Бейрута й Бельбека й ходити у власяниці! Таку невдячність вчинити Алахові за його дари!

Думки такі можуть прийти лише божевільному.

— Мова твоя правдива — сказав каліф: — коли ця жінка божевільна — до неї слід поставитись чуло, але зробити це так, щоби вона не змогла нікому нашкодити.

— Твої слова, падишаху, похвала для нас, твоїх слуг.

Ми так і зробили з жінчиною! — сказав Джіафар.

І Гарун-аль-Рашид з вдячністю поглянув на небо, що дало йому таких слуг:

— Алах акбар!

Алах акбар! Створивши жінчину, Ти створив хитрість.

Правді запала думка ввійти до паляцу.

В паляц самого Гаруна-аль-Рашида.

Правда вилобула собі барвисті шалі з Індії, прозорчастого шовку з Бруси, золототканої матерії з Смірни.

Зі дна моря вона дістала собі жовтого бурштину.

Уквітчала себе пташинним пір'ям з таких маюньких пташечок, що скидаються на золотих мух і бояться павуків.

Прибрала себе діамантами, завбільшки як сльози, рубінами, як краплина кровяна, рожеви-

ми перлинами, що на тілі видаються пляминками поцілунків, шафірами, що подібні до шматочків неба.

І оповідаючи чудеса, про всі ці речі чудесні, весела, повна радості, з палаючими очима, оточена величезною юрбою, що слухала її жадібно, з захватом, з серцем завмерлим, підійшла до паляцу.

— Я—Казка! Я—Казка, барвіста, як персіянський килим, як весняні луки, як індійська шаль. Слухайте, слухайте, як дзвенить моє намисто й бранзолетки на руках, на ногах. Вони дзеленькотять так, як дзвіночки на баштах із парселяни китайського богдыхана. Я оповім вам про нього. Дивіться на ці діаманти, вони подібні до сліз, що проливалася прекрасна принцеса, коли її коханий відізжав на край світу добувати слави та подарунків для неї. Я оповім вам про найгарнішу в світі принцесу. Я оповім вам про коханця, що полишив на персах своєї любої та-кіж плями від поцілунків, як ця рожева перлина. А її очі в цей час од пристрасти тьмяніли, збільшувались і були чорними, як ніч, або це чорне перло. Я оповім про їх пестоці. Про їх ласки в ту ніч, коли небо було синє-синє, як шафір, а зірки виблискували, як це діамантове мережево. Я хочу бачити падишаха, хай Алах пошле йому стільки десятків років життя, скільки букв у нього в імені й число їх подвоїть ще-раз і ще-раз подвоїть, тому, що щедротам Алаха міри нема. Я хочу бачити падишаха, що-

би розказати йому про ліс із пальм, що повіті ліянами, де літають ось ці пташечки, що схожі на мух золотих, про львів абісінського Негуса, про слонів раджі Джейпура, про красу Тадж-Магала, про перло всевладного Непала.

Я—Казка, я барвистая Казка.

І вартовий, зачарований її мовою, забув докласти про неї визірям.

Але Казку вже побачили з вікон паляцу.

—Там Казка! Там барвиста Казка!

І Джіафар, великий визір, задоволено всміхаючись, сказав:

Вона хоче бачити падишаха? Впустіть її! Хиба нам вигадок страшитись? Той, що ножі виробляє, ножів не страшиться.

І сам Гарун-аль-Рашид, почувши веселий гомін, запитав:

—Що там? Перед паляцом і в паляці? Що за гомін? Що за гамір?

Це Казка прийшла! З чудес уся Казка! Її слухають нині всі в Багдаді, в Багдаді всі, від малечі до старого, і наслухатись не можуть.

До тебе прийшла вона, Володарю!

—Один Алах хай буде всевладний!

І я хочу чути те все, що чує всякий із моїх підлеглих. Впустіть її!

І всі різьб'яні й слонової кости, і перлямутові двері в'дчинилися перед Казкою.

І серед поклонів придворців і рабів, що припали чолом до землі, Казка пройшла до халіфа Гаруна-аль-Рашида.

Він зустрів її лагідно з усміхом.
І Правда в образі Казки стала перед халіфа.
Він сказав їй ласково з усмішкою:
— Говори, дитино моя, я тебе слухаю.
Алах акбар! Ти створив Правду.
Правді надоумилося пройти до паляцу.
В паляц самого Гаруна-аль-Рашида.
Правда завжди осягне свого.
Кізмет!

Як у Гасана опали штани.

* * *

Так, так. Саме ось так і називається:

— Як у Гасана опали штани.

- А трапилося ось як:

Жив, було, у великому та славному місті Багдаді багатий і вельможний купець.

Як його звали?

Коли він пустував на приполі у своєї матері...
(Де рай? На приполі у матері!)

Мати звала його:

— Гасан — Хаки. Гасан — Щасливий.

Був Гасан молодий, гарний, розумний та багатий.

Необчисливо багатий.

Чого ще йому бракувало?

Гасан надумав — єдиного:

— Одружитись.

Як надумилося, так і сталося.

Йому висватали найкращу дівчину в цілому місті.

Вона була... вона була... ні, словами ⁴цього не висловити...

Що то була за врода — то хіба змалює тільки музика!..

Власне, кажучи, вона була остільки вродлива, як Ваша кохана, пане мій!

Та як Ваша!

І як Ваша, мій любий пане!

(В цей спосіб, я гадаю, ми догодимо на всякий смак).

Гасан запросив до себе на бенкет цілий Багдад.

Ось тоді-то багдадські кухарі й довели, що вони цілком правдиво вважаються за найкращих кухарів на цілий світ.

А межі овечих черід гасала така чутка:

— Надійшов кінець світу! Гасан надумав винищити всіх молодих баранчат, поначинювати їх горішками та засмажити.

Дивлячись на це веселе, багате та пишне весілля, жінщини плакали від заздрости солодкими сльозами, до того вони понаїдалися щербетів, рожевого рахат-лукуму та медових конфітур із пелюстків бросливи, мигдалевого та морельового цвіту!

Дівчата живилися лише засолдженим цвітом бузку, та фіялками й присягалися, що нічого иншого не будуть їсти аж до власного весілля.

У людей туманіли голови від музики.

У молоді ноги не вязали лика від вихиласів навприсядки.

Людам старшим і поважним заборонене через коран вино, як раб вдарилося до стіп, хапало їх за ноги й валило долі.

Але ось відбило північ, настав жаданий час.

Женщини оточили наречену й запровадили її до прибраної спальні, під жваву гутірку та жарти роздягнули її та вклали до шлюбного ліжка, запрятого мережевом.

Свахи пішли по Гасана.

В товаристві друзів, він надходив так, як личить іти людині молодій та мудрій.

Ішов бадьоро, весело, але не хапаючись.

Через те, що мудрий ніколи не квапиться: ні на шибеницю, ні на весілля.

Життя й само летить немов стріла.

І квапитись нема чого.

Не поспішаючись, Гасан розсівся на отамані проти постілі, запрятої мережевом, не поспішаючись прийняв поздоровлення та побажання від своїх друзів, не поспішаючись піднісся й сказав:

— Схиляюсь перед вами друзі молодости й прощаюся зі своїм парубоцьким життям.

І не поспішаючись поступився до постілі.

Але... в ту хвилину у Гасана раптом... раптом спали штани...

Вибух регіт... Лунав і слався немов грім.

Як порізані верещали бабуні.

Немов дзвіночки заходились молоді жінщини.

Повзали мужчини по підлозі.

І залилась діймаючо молода, що бачила пригоду крізь мережево, а щоб не було чути її божевільного реготу, вона почала шалено брязкотіти бранзолетами.

Усе довкола конало зі сміху.

А Гасан безпорядно стояв.

Навіть ноги йому почервоніли.

Не стямившись од конфузу, він підхопив штани й метнувся геть. Винісся на двір, скочив на першу, що нагодилася коняку, яка була власністю когось з гостей, з цілою силою стусонув її пятами попід боки й вихопився на вулицю.

З отворів линув божевільний регіт.

Від яких дрібниць часом залежить людське щастя.

Очмарілий нісся Гасан просто дорогою, світ-заочі.

В нестямі все гнав коня.

З ранньою росою побачив він Дамаск, місто, що швидко наближалось до нього.

Кажуть, буцим-то гіркий хліб на вигнанні!

Але-ж неправда!

Не гіркий, не солодкий хліб на вигнанні.

Бо не родить ґрунт вигнання ніякого хліба вигнанцям.

Смаку не має хліб вигнання...

Жебраком, без шеляга в гаманці, опинився Гасан на вулицях чужого міста.

Під кожною брамою, в чужому місті, чатує по псу, щоб чепитися вас, немов-би злодія.

Кожні двері, в чужому місті, того й очікують, аби закалатали ви й причиняться перед вашим носом.

В чужому місті, на брукові всяка камінюка ладна кинутися на вашу голову.

І лише самі дерева, в чужому місті, витають

вас доброзичливо, простягаючи своє уквітчане цвітом гилля:

— Вшайся!

В пострасі задивлявся Гасан на чуже місто.. Пішов на базар.

Продав знівеченого коня й на всі гроші купив смаженого мигдалю.

Навантажив мішок з мигдалем на рамена й пішов, зупиняючись перед вікнами, що були заґратовані деревляними ґратами—перед гаремами.

— Ось я, що приїхав здалека!

— Я пошукую жіночих зубиків, які-б заперечили своєю білотою білоту моїх мигдалів! Гей! Де в вас найбільші жіночі зубки?

— Ох, щоби не вломити зубів на твоїх мигдалях!—відповідали з-за ґратів.

—Не турбуйся пані,—вклоняючись відповідав Гасан,—мій мигдаль трісне від заздрости, ледве діткнеться твоїх уст!

Побачить твої білі зубки й ростане! Не доведеться навіть його розкуштувати!

І до полудня він продав увесь мигдаль.

Підрахував прибутки та купив помаранчів—корольків.

—Де тут малинові уста, що можуть порівнятися до моїх корольків?

—А чи соковиті твої корольки?—запитували з-за ґратів.

—Ой пані, в твоїх устах мої помаранчі перетворяться в сльози від заздрости!..

І сонце було ще високо, а помаранчі—спродані, В той спосіб випродав він силу рахат—лукуми, різних щербетів; набув популярности на базарах, засягнув кредиту й замість торгівлі ласощами, заснував торг ювелірними виробами.

Понеділками, коли східнім звичаєм базар відвідують лише жінки, Гасан розкладав біля себе свій крам і, блудно ухмиляючись у свою кучеряву, чорну бороду, голосив:

—Прехороша пані! Прегарна пані! Бажаєш, щоби твої очі ніколи більше не плакали? Купи оці сережки! Подивись, що то за діаманти! Сльози! Правдиві сльози! Жінчину мусять уквітчувати сльози! Вже така доля!

Кізмет!

Купи ці сережки й сльози ніколи не будуть сяти в твоїх очах! Задобри долю! На віщо-ж сльози мають меректати в твоїх ушах?

—Прохороша пані! Незрівняна пані!

Не купуй у мене нічого, лише поглянь.

Тільки поглянь! Від твого зору оця туркеза буде подібною до шматочка неба! Скажи своєму коханому, нехай купить для тебе прикрасу з цієї туркези! Нехай він побачить шматочок неба на персах у своєї коханої!

Ось шафір синій і глибокий, мов море! А ось рубин, мов крапля крові. Він світить навіть у п'яті. Пані! Прехороша пані! Попроси свого коханого, щоби подарував тобі або море, або краплину крові! Моя рада—обери краплину крові! В краплині крові більше бурі, ніж в цілому без-

донному морі!

—Красуні! Красуні! Ось перло! Яке перло!

—Я страшусь. Перло—то сльози!..

—Лише дрібне, пані! Лише дрібне!

Лише дрібне перло викликає сльози.

Ніколи ще буйні перла не змушували жінчину плакати!

Так пустуючи та жартами, під веселу гутірку, провадив свій торг і збагачувався Гасан, і невдовзі став відомий на цілий Дамаск.

Чутка про нього докотилася до самого Султана Дамаску!

Алах єдиний Султан!

Немає Султанів крім Султана над Султанами—Алаха.

Алах ахбар!

Султанові забагнулося побачити загального укоханця. Задоволений з його міркувань та розуму він сказав:

—Найтрудніше для Султана—це призначити собі Визірів!

—Тобі видніше, Володарю!—відповів з низьким уклоном Гасан,—але я гадаю, що справа не остільки вже тяжка. Бо це у нас звичайно водиться: обірають будь-яку людину, роблять з неї визіря й кажуть: «ось маєте розумну людину! Ви повинні йому коритися, а як ні—голови нема! А що, коли-б зробити инакше: не іменувати когось одразу на розумну людину й визіря. А обрати наймудрішого мужа та й зрбити з нього визіря!

Султан лише похитав головою:

—Так... так! Але це ніколи не западало мені в голову. Взяти розумну людину й зробити з неї визіря? Гасане, ти розумна людина й я признаю тебе своїм визірем!

—Володарю! Чути тебе—значить: коритися.

І Гасан став Великим Визірем.

Він був добрий, мудрий і справедливий.

Добрі його шанували, лихі страшилися.

Закони, що він видавав, були всім довподоби ⁂ усі в Дамаску з подивом мовляли:

—Тож-то Визір у нас! Не вельможний, не вславлений, не славнозвісний,—а прямо розумна людина!

Відтак поминуло десять років.

Султан Дамаску закликав до себе свого укеханого Визіря й сказав:

—Гасане, хай буде благословенний той день, коли вітер відірвав тебе від рідного дерева та приніс до мене!

Нехай буде благословенний Великий та Святий Коран, що велить нам бути гостинними до чужинців!

Ось уже десять років, Гасане, як я вважаю твоїм порадам і повню твою волю на добро мого Дамаску.

Нині я хочу, щоби ти почув моє слово, та доконав моєї волі.

Слухай, Гасане! Не багато лишилося мені вважати твоїм добрим порадам. Мій шлях до скону такий короткий, що я ледве встигну огля-

нути минуле. Я бачу, що мій рідний Дамаск щасливий під твоєю розумною управою, й я хочу, щоби він був щасливий на завжди, на ціле життя.

Слухай, Гасане! У мене нема нащадка. Я одружу тебе на любій доньці й ти станеш Султаном Дамаску. Слухай та корися!

Гасан поцілував долівку коло султанських стіп і сказав:

— Чути тебе, то є коритися. Султане!

— Алах єдиний Султан! Нема Султана, крім Султана над Султанами, і ось, що мені сказав Султан над Султанами:— Гасане, сказав він мені, чудовий Дамаск, але твоя Батьківщина Багдад! Багато красунь на світі, алеж ніяке обличчя красуні не гарне остільки, оскільки прехороші зморшки матері! Той, хто гадає, що ліпше бути Султаном на чужині, ніж звичайним громадянином Батьківщини, негідний бути ані звичайним громадянином своєї держави, ані Султаном на чужині.

Так мовив до мене Султан над Султанами, а коли говорить Султан над Султанами, всі земні Султани повинні вважати!

Султан розлютився.

— То так ти, слуго, вволюеш волю свого Володаря! Я хотів, щоби ти був щасливий... І я постановляю на своєму!

Це маленька примха Султанів.

Вони певні, що можуть не тільки робити людей уславленими, багатими, дужими, але й

щасливими.

І щоби зробити Гасана щасливим Султан наказав замкнути його до цюпи.

Але Гасан угік.

Він окульбачив коня, набиз гаманця золотом і опівночі понісся до Багдаду. Як і перед десятьма роками, він не давав коневі спочинку, й лише сонце блимнуло промінням з-поза гір, Гасан був перед брамою Багдаду.

І здавалося йому, що нігде на цілому світі не цвітуть, не мають такого аромату дерева, як навколо Багдаду.

І нігде на всьому світі минарети так високо та струнко не підносяться вгору, до неба.

Він полишив коня, упав навколюшки й поцілував землю.

А в цей час коло брами Багдаду сиділа убога бабуся й вичісувала з голови у внучки.

— Бабуню, що то? Поглянь, бабуню, що то він робить?—сказало дівча.—Він жере землю!

— Тихо, дурепа, мовчи! Не жере, а цілує, й тобі до того нема діла!—шамотіла стара.

— Може, це той чоловік, що любить свою Вітчину, а можливо —паний. Не варто зачіпати ані того, ані другого, і не сором! Ти-ж не маленька!

А скільки мені років, бабуню?—промимрило дівча.

— Тобі? Одинадцятий годок пішов. Ти народилася саме в той рік, як з купця Гасана, на весілі, опали штани!..

Немов опльований землею рідною, схопивсь Гасан на ноги.

— Алах акбар! О, Алах! Великий, милосердний і всемилостивий! Вони ведуть свій календарь од того дня, як з мене опали штани!

І якась-то миршаве дівча, що не відає кільки йому років, знає, що десять років тому у Гасана спали штани!

Я пережив два життя, я почав життя знову та з жебрака став багачем. Я досяг вищого ступіня можновтадства, я правив державою, я видавав мудрі закони, я зробив цілий край щасливим — моя воля, я був-би Султаном, а тут якась старчиха, що вичісує з голови шолудивого дівчати, не може забути, що в мене перед десятьма роками опали штани!..

І свши на коня, Гасан завернуз його й понісся світ-заочі.

Такого довідався Гасан про людей.

А все про них знає лише один Алах!..

Не ті пяти.

* * *

Як і все в Китаї, так і ця казка,—надзвичайно мудра, змістом глибока й дуже повчаюча.

Люде—мушкети.

Їх набивають з тильної часті.

Скільки-б педагоґи не говорили, що людям потрібно набивати гарні ідеї з голови,—всевладні на цілому світі продовжують набивати їх гарними ідеями з тильної часті,—починаючи від спини й нижче.

Китайці, як вам відомо, дійшли найвищого ступіня.

Вони вселяють гарні ідеї своїм громадянам буками по пятах.

Чому саме по пятах?

Напевно тому, що перед тим, як людину мають карати, у неї душа входить у п'яті.

А коли так—входить у п'яті,—то тут на її адресу й застосовується належний вплив національних буків.

Син сонця, брат місяця, отець усіх зорь на небі, переможець усіх народів на землі, володар усіх королів, імператорів, царів, султанів і князів, великий, славний, могутній і наймудріший Богдихан Чинг-Чанг сидів у Державній Раді серед найбільших, одбірних і тонкошкірих своїх мандаринів.

Богдихан зачислився і сказав.

І був голос його, як дзвіночок.

—Своєю мудрістю ми хочемо збагнути, що діється у нас в Китаї.

Серед вас наші першорядні мандарини ми бачимо нашого славетного Тун-Лі. Він найближчий до краю, до народу. Він начальник поліцаїв. Він провадить справу славетно, він пильнує над доброю мораллю. Годує наріз рижом і буками. Славетний і мудрий Тун-Лі. Підведись і, не боячись за свої шляхетні п'яти, повідай нам, як має себе наш Кігай.

Усі підчесли пучки на знак пошани до Богдихана.

Тун-Лі підвівся й, оддавши згідно церемоніалу 472 поклони, сказав:

—Сину неба! І собака бреше на місяця! Тому й я набираю сміливости говорити в твоїй присутності. Нікчемний хробак буде гозорити правду. Через те, що брехню ще треба вигадати. Де ж мені, безмізкому хробакові, такого розуму. Мудрують люде розумні, але для дурнів і правда добра...

Пекин воює з Нанкином. Нанкин з Канто-

ном. Кантон з Шанхаєм. А Китай між тим у розцвіті. Розцвіт нашого великого Китаю сягнув так значно, що всі чужоземні дияволи здатні пожерти самих себе від заздрости. Досить тобі буде, коли я скажу лише одно, великий і наймудріший Богдихане. У росцвіті своєму Китай дійшов того, що кури несуть золсті яйця.

— Як, золоті яйця?!— вигукнув Богдихан.

І був глос його, як звуки срібних дзвіночків.

— Таж то буває лише в казках?!

Тун-Лі відбив згідно церемоніялу 372 поклони й відповів:

— Це буває і в країні казковсго дсбробуту — в Китаї. Як би ти не був Бсгдиханом, я скзав би тобі: удайся сам на ринок, не рсздавивши по дорозі свого нікчемного хробака, й найласкавіще поглянь сам. Почому десяток яець? Десять червінців! Як яйце, так і червінець. В інших країнах людина повинна працювати цілий день з ранку до п'зньсї ночі, щоб заробити червінця. А у нас? Курка кудкудахнула—і червінець! Кудкудах-тах-тах, і червінець!

Всі піднесли пальці на знак подиву, тільки мудрець Чи-Сан казав:

— Там, де занадто весело курям, звичайно, смутно живеться людям!

Але Богдихан, подавши йому ласкавий знак замовкнути, зауважив:

— Наш великий учитель Чи-Сан великомудрий, а тому Тун-Лі, не звертай на нього уваги. На те й мудрість на землі, що б затемнювати

радоші. На те й хмари на небі, щоб заслонювати сонце...

— Так як ти сказав, Тун-Лі? Кудях-тах-тах— і червінець?

— Кудях-тах-тах, і червінець! Кудях-тах-тах, і червінець! Кудях-тах-тах, і червінець!..

І вся Державна Рада з захопленням проказувала:

— Кудях-тах-тах, і... червінець!

Ще ніколи не було такого веселого засідання Державної Ради.

Богдихан наказав ударити в там-там і сказав:

Оголошую засідання Державної Ради закінченим! Державна рада—це місце нудьги, клопоту, туги. А я зараз надто щасливий, надто веселий, надто душею радий, щоб засідати в такому нудному місці!

Оповідіаю на три дні в цілому Пекині народні свята й гулянки з феєрверками та ілюмінацією з приводу радісної події!

І Державна Рада розійшлась, проказуючи:

—Кудях-тах-тах, і червінець! Кудях-тах-тах, і червінець!

Веселий і радісний вийшов у свої сади Богдихан Чинг-Чанг.

Першого зустрічного Мандарина 14 ої кляси підвищив одразу до першої.

Зустрівши няньку свого старшого сина підвищив у Генерал-фельдмаршали та йшов розси-паючи ордена Дракона, кольорові кохти й ши-

шечки на шапки, як зорі на чумацькому шляхові.

Так дійшов він до самотнього кіоску в саду, де серед цвітів жив мудрець Чи-Сан.

—Люблю мудреців лише оддалік!—сказав Богдихан—зблизька з ними нема про що балакати. Вас мудреців не обдаруеш ані орденом Дракона третього, другого, ані навіть першого ступіня! Вас не радують ані жовті, ні сині кохти!

Вас не цікавлять навіть шишечки на шапочці!

—О, великий і славний Богдихане!—відповів мудрець, як би в своїй незрівняній ласці, подарував би мені десять яєць, я не знайшов би в нашій китайській мові слів, щоби тобі дякувати!

—Як? Ти? Мудрець?—дивуючись казав Богдихан,—і зрадів би такому незначному дарункові?

—Чи то-ж їсти хочуть самі лише дурні?—запитав Чи-Сан,—я мав честь докласти тобі, що там, де дуже весело курям, звичайно, зовсім не весело людям. Це дуже гарно: кудах-тах-тах, і червінець!

Але людям доводиться вмирати з голоду.

—А щоб його дракони розірвали, цього клятого Тун-Лі.—з розпачу вигукував Богдихан,—мене, Сина Неба, він зробив якимось-то півником із курника!

Я володарь 500 мільонів китайців, зрадів, як півень у курнику! Кудях-тах-тах, і червінець!

Богдихан так збентежився, що зовсім забув видасти розпорядження, аби мудрецю було дано десяток

яець. Прибувши до паляцу, він наказав негайно припинити всі народні святкування й розваги, фейерверки та ілюмінації й скликав засідання Державної Ради в страх важливій, пильній справі.

Державна Рада зійшлась.

Великий Богдихан був похмурий, і був голос його, як диравий бубон.

—О, ганьба! О, нікчемний Тун-Лі,—сказав Богдихан,—сьогодня ранком ти змалював перед нами стан нашого Китаю в рожевих фарбах, а країна, як бачу, гине! В цій країні кури несуть яйця по червінцю за штуку, а такий мудрець, як Чи-Сан, краса, гордість і прикраса нашої державности, мусить через це вмирати з голоду! Зважте, що скажуть нащадки, що скажуть літописи, що скаже історія? Чинг-Чанг. За царювання цього Богдихана наймудріший, славетній, великий Чи-Сан, краса й пиха Небесної Імперії вмер голодною смертю!—

—Якесь восьмилітнє хлопя питатимуть у школі: А чим уславився Богдихан Чинг-Чанг?— І воно ледаще буде відповідати: „Тим, що за царювання цього Богдихана мудреці вмирили з голоду. Наприклад, за часів цього царювання вмер голодною смертю найбільший філософ Китаю Чи-Сан!“ І вчитель замість того, щоби його вибити, буде казати йому: „молодець!“ І моє ім'я буде викріслено нащадками з реесту предків! Воно буде посміховищем, ганьбою для всіх наступних поколінь Китаю! Ось що зробив зі мною нікчемний Тун-Лі, поганий хвалько: Кудак-тах-

тах,—і червінець!

Тун-Лі, рятуючи свої п'яти, швидко став на ноги й, зробивши згідно церемоніялу 637 поклонів, сказав:

— Як що дурноверхому синові мого батька дозволено говорити, я хочу мовити слово, Великий Богдихане!

— У своєму безмежному милосерді ми дозволяємо: можеш ще раз зіпсувати повітря своїм подихом. Говори! Послухаємо, ще послухаємо, як пищатиме найгірший з наших хробаків!

— Сину Неба!—сказав Тун-Лі, припавши до стіп Богдихана,—злочин виявився, яйця коштують по червінцеві за штуку. Тепер лише відшукати, чиї п'яти тут винні.

І всі мандарини погодились, що слова Тун-Лі відповідають правді, та звичаям Небесної Імперії.

— Лише потрібно відшукати, які саме п'яти!—сказав мудрий Чи-Сан.

— Так, так!—з захопленням притакнув Тун-Лі,—сама мудрість промовляє твоїми устами, великий і премудрий Чи-Сан! Саме ті п'яти, що слід! Чиї ж п'яти винні, що так висока ціна на яйця? Хто торгує яйцями на селах? Хто перепродує в місті? Селяне! Ось чия вина, чиї п'яти винні! Вибити їх добре буками по п'ятах і яйця подешевшають

— Твою раду, мені здається, подиктувала мудрість!—сказав Богдихан,—Тун-Лі р-рраспорядись!

І Тун-Лі распорядився.

Сім бамбукових гаїв як раз вистарчило на вщиплення китайським селянам правдивих цін на яйця.

А яйця подорожчали.

На ринках їх продавали по два червінці за штуку. Селяне продавали яйця по подвійній ціні.

Червінець за яйце, а червінець за буки.

Пяти чого-небудь то варті?

Богдыхан вже більше не бачив свого премудрого порадики.

Мудрець Чи-Сан лежав у себе в павильоні й вмирав з голоду серед квітів.

Богдыхан зайшов до нього.

— Такий випробований засіб, як буки, і то не допомагає!—з розпачем сказав Богдыхан.

І мудрець ледве-ледве шопотів:

— Не по тих пятах, Сине Неба.

Богдыхан наказав негайно скликати всю Державну Раду.

— Я скажу вам одверто, мої мандарини, — говорив Богдыхан.

І були слова його, як холодний чай.

— Не люблю мудреців! Не люде, а клопіт! Не те, що люде прості, не мудрі. Живуть доки живеться, а прийде смерть, умирають тихо, смирно—душа радується. Не доведи Господи мати на своєму піклуванні знаменитість. Відповідальність перед нащадками. Вмре,—від чого вмер? Та як? Та чому? Та яким чином? Великий Чи-Сан знову при смерті. Яйця ще дужче подорожчали,—й ще ніколи безсмертя не було для

нього таким близьким, як нині. Всі твої турботи, Тун-Лі, марні.

Сине Неба! Не варто псувати своєї божеської печінки! Твоя печінка потрібна Вітчизні!— вигукнув Тун-Лі, зробивши, як вимагає етикет, 837 поклонів;—зло відоме: дорожнеча яєць. Ліки знайдено: буки. Помилка тільки в застосуванні. Не до тих п'ят приложили.

— А так, так! І наймудріший Чи-Сан казав: „Не ті п'яти!“

А безглуздий син мого дурноверхого батька щасливий, що однієї гадки з великим мудрецем. Тепер лише потрібно прикласти буків до тих злочинних п'ят. Ми давали цілющих буків по п'ятах селян. Але в продажі й закупні—винних двоє. Той, що по високій ціні продає, й той, що по високій ціні купує. Ніщо ж не боронить нашому мешканцеві Пекина давати по два червінці за яйце. Цим вони тільки збільшують дорожнечу, розплоджують ненажерливість і псують селян. Буками їх по п'ятах: не розводь гріхів! Потрібно боротися з ненажерливістю, але необхідно боротися з марнотрацтвом!

— Тун-Лі!—вигукнув Богдихаң—твое міркування збудоване на підставі всіх законів льогіки й справедливости. Тун Лі, р-розпорядись!

— На цей раз буде потрібна більша кількість буків, зауважив мандарин, що відає державним скарбом.

— Невже я для своїх підданих буду жалувати буків?!—сказав з почуттям Богдихан.

І боротьбу з марнотрацтвом провадилось на всіх базарах Пекина.

Три дні тяглася боротьба.

Цілісеньких три дні.

А на четвертий яйця коштували по чотири червінці за штуку.

Ніхто не відважувався явно купувати яйця на базарі.

Їх продавали зпід поли, й через те вдвоє дорожче.

Премудрий Чи-Сан, як мудрий, не пішов уже сам на базар, а післав наймичку.

Наймичка повернулася пізно, навшпиньках, як балерина, на п'яти вона не могла ступити.

Але замість чотирох яєць, принесла з базару лише одно.

Богдихан, у своєму безкрайному піклуванні про мудрість, зайшов довідатись про стан здоровля Чи-Сана.

І застав його майже при смерті.

Мудрець лише вказав йому пальцем на п'яти й прошамотів:

— Не ті...

Богдихан зарідав.

— Чи-Сан! Мудрий! Великий! Навчителю! Протримайся! Не вмирай хоч ще один день! Ручу, запрягаюся драконами, що все буде виправлено на завтра!

Мова йде про голову нікчемного Тун-Лі!

І Богдихан наказав негайно скликати Державну Раду.

Державна Рада зійшлася.

Син неба був грізний.

Очі його мов блискавки.

Голос—як грім.

Він вигукнув:

—Нікчемний Тун-Лі! Готуй покласти на ешафот свою зіпсуту цибулину, котру ти зважуєшся називати головою! Великий Чи-Сан умирає, й історія покрие наше імя ганьбою!

Тун-Лі простягся ниць перед Богдиханом і мовив:

—Сине Неба! Яка рижниця: чи сьогодні, чи завтра відлетить таке дрантя, як моя голова? Даруй один день життя, Володарю Всесвіту! І заприсягаюся, що дійсні п'яти буде знайдено. Ми перемацали всі п'яти в Китаї, й лише не переглянули тих, що потрібно!

Тепер я знайшов те, що шукали!

Хто несе яйця? Кури! Курей і потрібно бити буками по п'ятах! Не неси дорогих яєць! Не неси! Не неси!

Вся Державна Рада засяяла з радости, почувши таке просте, ясне й справедливе рішення.

—Тун-Лі! Р-р-розпорядись!—наказав Богдихан.

І Тун-Лі розпорядився.

Цілісенький день кудкудахкали кури.

Їх ловили, перевертали догори й били буками по п'ятах.

А на другий день кури вже зовсім перестали нестись.

у смертельній трівозі Богдихан навістив

мудрого Чи-Сана в його павильоні серед квітів.
Чи-Сан умирав.

Він з ласкавою усмішкою мудреця звернувся, зібравши всі свої сили, до Богдихана, що рид в долі коло його ніг і сказав:

— Ти цікавишся, Сине Неба, що скаже про тебе історія? Не турбуйся. Нічого надзвичайного. Вона скаже:

— Чинг-Чанг був добрий Богдихан. У нього були найкращі наміри. Але його переслідувало одно нещастя: він завжди влучав не по тих пятах. Не турбуйся, одначе, Сине Неба. Така-ж доля багатьох Богдиханів на землі. Одвічно цілити не по тих пятах.

Сказав так мудрий Чи-Сан і вмер.

Халіф і грішниця.

* * *

На славу Алахові, єдиному й всеможному. На славу Пророкові, хай буде над ним мир і благословення.

Іменем султана й еміра Багдаду, халіфа всіх правовірних і покірною слуги Алаха—Гаруна-аль-Рашида, ми, Генеральний муфті міста Багдаду оповіщаємо оцю священну фетву,—най буде відомо всім.

Ось що, згідно з Кораном, поклав у серця наші Алах:

— Безчестя поширюється на землі й гинуть царства, гинуть країни, гинуть народи через роскоші, втіхи, бенкети й випишеність, забувши Алаха. Нам же бажано, щоб аромат побожності під ймався з нашого міста Багдаду до неба, як підносяться пахощі з його садів, як підносяться священні заклики муеджинів з його мінаретів.

Через женщин зло запанувало над світом. Вони забули приписи закону, смиренність і добрі звичаї.

Вони вбирають себе дорогоцінностями від голови до стіп.

Носять чадри, прозорчасті як дим з наргіле,

І коли покриваються коштовною тканиною, то лише для того, щоб краще показати згубну привабу свого тіла.

Своє тіло, що створив його Алах, вони зробили знаряддям для спокуси та гріха.

Спокушені ними, вояцтво тратить хоробрість, купці—скарби, ремісники—працьовитість, хлібороби—охоту до ріллі.

Тому в серці своєму вирішили ми—вирвати в гадюки її смертоносне жало.

Оголошуємо, щоб було відомо всім сущим у великому й славному місті Багдаді:

Всілякі танці, співи й музика в Багдаді забороняються.

Забороняється сміх, забороняються жарти.

Женщини перед тим як виходити з дому, мусять закутуватися від стопи до голови в шати з білого полотнища.

Їм дозволяється лишити тільки малесенькі щілинки для очей, щоб вони навмисне не натикалися на муштин.

Усім, старим і молодим, вродливим і негожим, усім знати:

Як що в котрої помітять бодай кінчик мизинця оголеним,—її буде обвинувачено в намірі згубити всіх муштин і охоронців міста Багдаду та негайно ж побито камінням.

Такий закон.

Виконувати його так, як би його було підписано самим халіфом Гаруном-аль-Рашидом.

З його милости й призначення великий муф-

тій міста Багдаду шейх Газиф.

Під гуркіт тарабанів і звуки сурм таку фетву було прочитано на базарах, перехрестках і біля фонтанів Багдаду, та в туж мить припинились співи, музика й танці у веселому й розкішному Багдаді.

Ніби чума загосподарила в місті.

В місті стало тихо, як на кладовищі.

Немов привиди ходили по вулицях, закутані від голови до стіп у глухі, білі шати жінчини й тільки з щілинок виглядали полохливо їх очі.

Вилюдніли базари, зник гамір і сміх і навіть у кавярнях замовкли балакучі оповідачі казок.

Люде завжди так: коли бешкетують—так бешкетують, а як почнуть коритися законам, то скоряються так, що навіть самій владі стає гидко.

Сам Гарун-аль-Рашид не пізнав свого веселого, радісного Багдаду.

— Премудрий шейх,—сказав він великому муфтієві,—мені здається, що твоя фетва занадто вже сувора!

— Володарю! Закони і собаки мусять бути злі, щоб їх боялись!—відповів великий муфтієві.

І Гарун-аль-Рашид уклонився йому:

— Можливо, твоя мова правдива, премудрий шейху!

В цей час, у далекому Каїрі, в місті веселощів, сміху, жартів, роскошів, музики, співів, танку й прозорчатої жіночої чадри, жила, танцющиця, на імя Фатьма—Ханум, хай простить їй

Алах всі гріхи за ті радощі, що вона людям спрвляє.

Ій минула вісімнадцята весна.

Фатьма-Ханум була першою серед танцівщиць Каїру, а танцівщиці Каїру були першими серед танцівщиць усього світу.

Вона багато наслухалася про роскоші й багатства Сходу, а найбільшим діамантом на Сході,—чула вона,—зорів Багдад.

Цілий світ говорив про великого халіфа всіх правовірних, Гаруна-аль-Рашида, про його роскоші та щедроти.

Чутка про нього не минула її рожевого вуха, й Фатьма-Ханум рішила поїхати на схід, у Багдад, до халіфа Гаруна-аль-Рашида, звеселити його зір своїми танцями.

Звичай вимагає, щоб всякий правовірний подявав халіфові найкраще, що тільки має; принеси й я великому халіфові найкраще, що маю—мої танці.

Вона взяла свої коштовні вбрання й вибралася в далеку дорогу.

Корабель, на котрому вона пливла з Олександрії до Бейруту, настигла буря.

Всі стратили голову.

Фатьма-Ханум одяглася так, як вона звичайно вбиралась для танку.

— Дивіться!—з жахом указували на неї подорожні,—одна жінщина вже збожеволіла!

Але Фатьма-Ханум відповіля:

— Щоб жити мушині, — йому потрібна лише шабля, жінчині — лише до лица вбрання, мушина решту достарчить.

Фатьма-Ханум була таксамо мудра, як і гарна.

Вона знала, що в книзі щастя все написано наперед.

Кізмет!

Корабель розбило в надбережних скелях і з усіх, що пливли, тільки одну Фатьму-Ханум викинуло на беріг.

Іменем Алаха, вона з подорожнім караваном приїхала від Бейруту до Багдаду.

— Тебе смерть там чекає! — говорили їй, щоб підбадьорити, подорожні, — в Багдаді тебе камінням побють за те, що так ти прибралася!

— В Каїрі таксамо була я вбрана й ніхто за це не вдарив мене й цвітком!

— Там нема такого добродійного муфтія, як шейх Газиф у Багдаді, та й фетви такої не видавано!

— Але за що ж? За що?

— Кажуть, що таке вбрання в мушині збуджує погані думки.

— Як же я можу відповідати за чужі думки? Я відповідаю тільки за власні!

— Поговориш про це з шейхом Газифом!

Фатьма-Ханум приїхала до Багдаду з караваном уночі.

Одна, в темному, порожньому, мертвому місці блукала вона вулицями, доки не побачила в якомусь будинкові світу.

Й постукала.

Це був дім великого муфтія.

В осени, коли відлітають птаці, вітер несе їх просто в сіти.

Великий муфтії шейх Газиф не спав.

Він сидів, думав про добродчинність і складав нову фетву, ще гострішу, ніж перша...

Почувши стукіт, він насторожився:

— Чи не сам це халіф Гарун-аль-Рашид? Йому часто не спиться вночі й він блукає по місті!

Муфтії сам відчинив двері й в подиві з жахом одступив.

— Женщина?! Женщина? У мене?

У великого муфтія і в такім убранні?

Фатьма-Ханум низько вклонилася й сказала:

— Брате могого отця! По твоїй величній постаті, по твоїй поважній бороді я бачу, що ти не простий смертний. По величезному смарагдові, — цвіт Пророка, хай буде йому мир і благословення, — що прикрашує твою чалму, я догадуюсь, що бачу перед собою самого великого муфтія Багдаду, поважного, знаменитого й наймудрішого шейха Газифа.

Брате мого батька, приими мене, як ти прийняв би доньку свого брата. Я походжу з Каїру. Моя мати назвала мене Фатьмою. Моє заняття— танці, як що до впадоби назвати цю забавку— заняттям. Я приїхала до Багдаду, щоби звеселити зір халіфа правовірних своїми танцями.

Але присягаюсь, великий муфтію, я нічого не

знала про грізну фетву,—безперечно справедливую, тому що їй видано твоєю мудрістю. Ось чому я зважилась стати перед тобою вбрана всупереч твоїй фетві. Даруй мені, великий і премудрий муфтію!

— Алах один великий і премудрий!—відповів муфтії,—я дійсно прозиваюсь Газифом, люде називають мене шейхом, а наш великий володар, халіф Гарун-аль-Рашид, призначив мене, понад мої заслуги, великим муфтієм. Щастя твоє, що ти попала до мене, а не до простого смертного. Простий смертний, на основі моєї ж фетви, повинен був би негайно закликати заптія, або сам побити тебе камінням.

— Щож зробиш зі мною ти?!—лякливо крикнула Фатьма-Ханум.

— Я? Нічого! Я тобою милуватися буду. Закон, як собака, він повинен кусати других і лащитися до своїх господарів. Фетва сувора, але фетву написав я. Тут, ти дочко мого брата, як у себе. Хочеш співати—співай, хочеш танцювати—танцюй!

Але, коли загрівів тамбурин, муфтії здригнувся:

— Тихше! Почують.. А що як клятий кадї дізнається, що в Великого Муфтія вночі була чужоземка?.. О, ці вельможі! Гадюка не жалить гадюки, а вельможі тільки й мислять, як би вжалити один другого. Безумовно ця жінчина чудова й я з задоволенням зробив би її першою танцівщицею свого гарему. Але мудрість, ве-

ликий муфтію! Мудрість...

— Краще пошлю я цю злочинницю до кадї. Хай танцює перед ним. Як що кадї визнає її винною, й накаже гостро покарати, хай учинить-ся суд праведний... Закон про мою фетву ще й разу не прикладався, а закон, що не прикладається, це собака, що не кусає... Тоді її вже не бояться. Ну, а як кадї, зваблений нею, помилує її, жало в тої гадюки буде вирване!

Спокійно може спочити той підсудний, в злочинї котрого брав участь суддя.

І великий муфтії написав до кадї:

— Великий Кадї! До тебе, як до найвищого судді Багдаду, посилаю я переступницю проти моєї фетви. Як лікар дослїди найнебезпечнїшу хоробу, не боючись сам захорїти,—доведи злочин цїєї жєнщини. Поглянь сам на неї й на її танець. І як що визнаєш її винною проти моєї фетви—покличя на справедливість. Колиж найдеш, що вона заслуговує милости, прилич у своє серце милосердя. Бо милосердя вище справедливости. Справедливість родилася на землі, а милосердя—на небї.

Векикий кадї таксамо не спав.

Він писав заздєлегїдь постанови в тих справах, що будуть о мїрковуватись завтра,—„щоб не втомлювати підсудних очкуванням вирок в.“

Коли до нього привели Фатьму-Ханум, він прочитав записку й сказав:

— Ач! Старий гад! Певно сам зломив свою фетву й тепер хоче, щоб зломали її й ми!

І звернувшись до Фатьми-Ханум він мовив:

— Так, так, ти чужоземка й шукаєш справедливості. Чудесно! Але, щоб оддати тобі справедливість, я мушу знати всі твої злочини. Одрішче памятай: перед очима судді ти не повинна нічого таїти. Від цього залежить справедливість вироку. Що ж до гостинності, то це вже факт судді. Суддя завжди затримує своїх гостей довше, ніж вони того хочуть.

І в будинкові кадї в цю ніч гремів тамбурін. Великий муфтїй не помилився.

Гарунові-аль Рашидові в цю ніч не спалося, й він своїм звичаєм блукав по вулицям Багдаду.

Нудьга гризла серце халїфові.

Не впізнати мого веселого, гучного, байдужого міста Багдаду, що звичайно не спав до світанку.

Тепер з усіх будинків було чути лише храпіння.

Раптом серце халїфа здригнуло.

Він почув звуки тамбурина.

Грало, як це не дивно, в будинку великого муфтїя.

Трохи згодом тамбурін загув у будинкові кадї.

— Все чудезне в цьому чудесному місті!— всміхнувшись сказав халїф—у той час як спить грїх, веселиться доброчинність.

І він пішов до паляцу, сильно зацікавлений тим, що творилося вночі в будинкові великого муфтїя й кадї.

Ледве ранок настав й щойно рожеві промінні сходу залляли Багдад, халіф уже йшов до Львиної залі свого паляцу й об'явив найвищий суд.

Гарун-аль-Рашид сидів на троні.

Біля його стояв охоронець його чести й могутности — збройничий і тримав оголеного меча.

Праворуч од халіфа сидів великий муфтій у чалмі з величезним смарагдом—цвіт Пророка, хай буде йому спокій і благословення.

Ліворуч сидів найвищий кадї в чалмі з величезним рубином, як кров.

Халіф поклав руку на оголений меч і сказав:

— Во імя Алаха єдиного й милосердного, ми розпочали найвищий суд. Хай буде він таким же справедливим і милостивим, як Алах!

Щасливе те місто, котре може спати спокійно тому, що за нього не сплять високі вельможі. Сьогодні вночі Багдад спав спокійно, тому що за нього неспало трох: я—його емір і халіф мій премудрий муфтій і мій грізний кадї.

— Я складав нову фетву!—сказав муфтій.

— Я провадив державні справи!—сказав кадї.

— І як радісно віддаватися добродійности!

Як танок, що йде під звуки тамбурина!—весело вигукнув Гарун-аль-Рашид.

— Я допитував обвинувачену!—сказав муфтій.

— Я допитував обвинувачену! — сказав каді.

— І сто разів щасливіше місто, де гріх переслідують навіть серед ночі! — виголосив Гарун-аль-Рашид, — ми теж знаємо про цю злочинницю. Ми чули про неї ніччу від погонича каравану, з котрим вона приїхала до Багдаду. Ми наказали взяти її під сторожу й вона зараз тут.

— Введіть обвинувачену.

Фатьма-Ханум тремтючо ввішла й впала долі перед халіфа.

Гарун-аль-Рашид звернувся до неї й сказав:

— Ми знаємо хто ти, і знемо, що ти приїхала з Каїру, аби звеселити очі халіфа своїми танцями. Найкраще, що ти мала, ти приєсла нам по своїй добрій, простій вдачі.

Але ти зламала священну фетву Великого муфтія й за це підлягаєш судові! Встань, моя дитино! І виконай своє бажання: танцюй перед халіфом. Те, від чого не загинув ні Великий Муфтій, ні Мудрий Каді, від того не загине, з ласки Алаха й халіф.

І Фатьма-Ханум танцювала.

Дивлячись на неї Великий Муфтій шопотів, але так, щоби то було чути халіфові:

— О, гріх! О, гріх! Вона топче священну фетву!

Дивлячись на неї Найвищий Каді шопотів, але так, щоб було чути халіфові:

— О, злочин! О, злочин! Всякий рух гідний

смерти!

Халіф дивився мовчки.

— Грішниця!—сказав Гарун-аль-Рашид,—з міста блискучого гріху—Каїра, ти приїхала в місто суворої добродітності—Багдад. Тут панує побожність.

Побожність, а не облуда.

Побожність—золото, а облуда—фальшива монета, за яку Алах нічого не надасть, крім кари й загибелі. Ні краса, ні нещастя, що ти принесла, не змякшують серце твоїх суддів. Добродітність сувора й жалощів вона не знає. Не благай, не простирай даремно своїх рук, ані до Великого Муфтія, ані до Верховного Каді, ані до мене, твого халіфа... Великий Муфтію! Твій присуд над цією жінкою, що переступила священну фетву?

Великий Муфтію уклонився й сказав:

— Смерть!

— Найвищий Каді! Твій суд?

— Смерть!

— Смерть!—говорю і я. Ти зломилася священну фетву, й тебе мусять побити камінням тут же, на цьому місці, не гаючи і хвилики. Хто ж перший кине в тебе камінням? Я, твій халіф!..

Я повинен кинути в тебе перший, що буде під рукою камінь!

Гарун-ал-Рашид зняв з себе тюрбан, зірвав з нього величезного діаманта, чудового "Великого Могола", й кинув у Фатьму-Ханум.

Діамант упав до її ніг.

— Другим будеш ти!—сказав халіф, звертаючись до Великого Муфтія.—Твій тюрбан оздоблено чудовим темно-зеленим смарагдом, цвітом Пророка, хай буде йому мир і благословення! Яке найкраще призначення для такого камінця, як не карати гріх?

Великий Муфтії зняв чалму, зірвав величезного смарагда й кинув.

— Твоя черга Найвищий Каді!

— Суворі твої обов'язки й кровю виблискує величезний рубин на твоєму тюрбані! Виконай свій обов'язок!

Каді здівяв чалму, відірвав рубина й кинув.

— Женщино!—промовив Гарун-Аль-Рашид,—візьми тії камінці, що ти їх зарсбила, як кару за злочин і бережи їх, як спомин про ласку твого Халіфа, побожність його Великого Муфтія й справедливості його Найвищого Каді. Йди!

І з того часу, як кажуть, повстав на світі звичай обсіпати гарних жінок коштовними камінцями.

— Шейх-Газиф, мій Великий Муфтію!—сказав халіф, — сподіваюся, що сьогодні ти будеш мати добрий апетит. Я виконав твою фетву.

— Так, але я її касую. Вона надто сувора!

— Як? Ти казав: закон як собака, чим зліща, тим її більше страшаться.

Так, Володарю! Але собака повинна кусати чужих. Коли ж вона кусає господаря—собаку беруть на припону.

Так судив мудрий халіф Гарун-аль-Рашид на славу Алахові, Єдиному й Милосердному.

22 квітня 1922 року.

Щипіорно, Польща.

ВИДАВНИЦТВО
„ЧОРНОМОР“

—o—o—

ВИПУСТИЛО СЛІДУЮЧІ КНИЖКИ:

1. Я. Ільницький. „Трактор і моторовий плуг та застосування їх у сільському господарстві“
2. І. Ольбрахт. П'ятий акт.

ГОТУЄТЬСЯ ДО ДРУКУ:

1. Рабіндранат Тагоре. Імперіялізм.
2. М. Шаповал. Про ліс. Видання друге.
3. М. Шаповал. Сміновіховщина.

З ДРУКАРНІ ВИДАВНИЦТВА ДОСІ ВИЙШЛИ:

1. К. Поліщук. Світ червоний.
2. ВЕСЕЛКА—літ. місячник ч. I; рік II.
3. М. Старицький. Як ковбаса та чарка.

—o—o—

Редакція, адміністрація й головний склад
видавництва „ЧОРНОМОР“ Каліш,
Липова 64, п. 8. Польща.

Д О В І Д О М А !!!

Приймаються замовлення на друк на ви-
годних умовах [20% знижки відносно
риночних цін].